

مطالعه و تبیین عوامل فرهنگی موثر بر اخلاق شهروندی جوانان (مورد مطالعه: شهرستان کاشان)

سید محمد صادق مهدوی^۱، زهرا اسمی جوشقانی^۲

چکیده

امروزه اخلاق شهروندی به عنوان یکی از مولفه های اساسی توسعه انسانی و تحقق اصول دموکراسی در گفتمان های اجتماعی و فرهنگی دنیای معاصر مطرح می شود. در این تحقیق به بررسی عوامل فرهنگی موثر بر اخلاق شهروندی جوانان شهرستان کاشان پرداخته شده است. اخلاق شهروندی با ۱۰ مولفه مورد سنجش قرار گرفته است. جامعه آماری این تحقیق جوانان ۱۸-۳۵ ساله شهرستان کاشان است که به صورت خوشه ای چند مرحله ای ۳۹۸ نفر انتخاب شدند. روش تحقیق پیمایشی و ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه است. نتایج تحقیق نشان می دهد که بین رسانه های جمعی، فضاهای آموزشی، تعالیم دینی و اخلاق شهروندی رابطه معناداری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیونی نشان می دهد که با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده کلی متغیرهای باقی مانده در معادله رگرسیون با همدیگر ۲۳٪ از واریانس متغیر وابسته را تبیین می کنند. بر همین اساس نمودار تحلیل مسیر ترسیم شده است. در آخر آماره تحلیل عاملی بر روی ۳۹ گویه انجام شد و بعد از چرخش و حذف گویه هایی که بارهای عاملی کم داشتند در نهایت این عوامل به ۶ عامل تقلیل یافتند و نام گذاری شدند.

واژگان کلیدی: اخلاق شهروندی، جوانان، توسعه انسانی، رسانه های جمعی، تعالیم دینی، فضاهای آموزشی.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۵/۱۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۰۹/۲۶

۱. استاد جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

۲. دانشجوی دکتری جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده مسئول) (Email: zahraesmi11@yahoo.com)

مقدمه

شهروندی یک مبنای عالی برای اداره امور انسان به شمار می رود؛ شهروندی به مدد مجموعه حقوق، وظایف و تعهداتش راهی برای توزیع و اداره عادلانه منابع از طریق تقسیم منافع و مسئولیت های زندگی اجتماعی را ارائه می کند. تحولات پدید آمده در جوامع حتی در کشورهای در حال توسعه، حرکت به سوی نظام های مدیریت مشارکتی به ویژه از دهه ۱۹۶۰ را نشان می دهد که لازمه آن رعایت اصول شهروندی و ایجاد نهادهای مدنی بر پایه این اصول است. بنابراین می توان گفت کارکرد اصلی شهروندی، اداره جامعه مبتنی بر رعایت حقوق دیگران و تعهد به انجام وظایف به منظور حفظ نهادهایی است که این حقوق را برقرار و پایدار نگه می دارند (فالکس، ۱۳۸۱). شهروند بودن در قدم اول به معنای اقدامی است که فرد در جهت قدرت بخشی به خود در برابر محیطی که در آن زاده شده است، انجام می دهد. ماهیت و طبیعت زمینه موجود است که تعیین می کند که چه چیزی برای قدرت بخشی به فرد در برابر آن زمینه لازم است تا مبادا قربانی یا متقارن به نیروهای آن شود. بنابراین شهروندی مستلزم اقداماتی است که موجب ایجاد حاکمیت قانون شود نه حاکمیت فرد. شهروندی به مثابه قدرت بخشی و سلطه بر یک زمینه تهدید کننده بر اولویتی متکی است که به ظرفیت عقلانیت انسانی داده می شود (کاستلز، دیوید سون، ۱۳۸۲). یک نظام دموکراتیک بر این اصل استوار است که اعضای آن خود را از دیدگاه سیاسی، با یکدیگر برابر می دانند، جمعا حاکم بر سرنوشت خویشند؛ و از توانایی ها، امکانات و نهادهایی بهره مند هستند که لازمه حکومت بر خود است. هنگامی می توان از استواری دموکراسی در جامعه سخن گفت که این اعتقاد ریشه دوانده باشد که افراد به اندازه یکدیگر شایستگی مشارکت در فراگرد سیاسی را دارند و سرپیچی از تصمیم هایی که از طریق فراگرد دموکراتیک در چارچوب قوانین متعارف بومی و بین المللی اتخاذ شده است نارواست (عظیمی، ۱۳۷۷: ۴۸). از آنجا که شهر محل تجمع افراد آشنا و غریبه است در تعامل نیاز به ایجاد روابط اجتماعی دارند که ماحصل این روابط تراکم اخلاقی و تراکم مادی در فضاهای شهری است. این روابط بر سه مبنای عاطفی، عقلانی و سنتی شکل می گیرد. در جامعه امروز با توجه به فرایند مدرنیته، افزایش شهرنشینی و گسترش شبکه های ارتباطی و اطلاعاتی ماهیت روابط اجتماعی جنبه عقلانی پیدا کرده است. (فتحی، ۱۳۹۱)

با توجه به جوان بودن جمعیت کشور، جوانان بیش از هر گروه دیگر نیاز به آگاهی و شناخت از وضعیت شهروندی و جایگاه شهروندی در جامعه دارند زیرا جوانان به عنوان تولیدکنندگان فرهنگ کشور در حال حاضر در نقش نیروی جوان و باز تولیدکنندگان فرهنگ کشور در قالب نقش والدین در سالهای آتی محسوب می شوند. در واقع این نیروها و سرمایه های اجتماعی با کسب دانش و ارتقاء آگاهی از اصول شهروندی می توانند در جامعه مشارکت بیشتری داشته باشند و حقوق خود را از جامعه مطالبه کنند و به ساخت فضاهای دموکراتیک در جامعه کمک کنند. کارکرد کسب آگاهی از حقوق و تعهدات شهروندی و بسترهای تحقق آن به عنوان سرمایه فرهنگی باعث افزایش احساس تعلق و تعهد و انسجام اجتماعی شهروندان می شود و در نهایت جامعه را به سمت نهادهای مدنی و تحقق عدالت هدایت می کند. بنابراین در این پژوهش به دنبال بررسی و شناسایی عوامل فرهنگی موثر بر اخلاق شهروندی در میان جوانان هستیم. در کل منظور از اخلاق شهروندی در این تحقیق آگاهی شهروندان از حقوق خود، تعهدات شان در مقابل دولت، جامعه و سایر شهروندان و پایبندی به آن است که در اینجا به تاثیر عوامل مختلفی چون مثل رسانه های جمعی داخلی (رادیو، تلویزیون، کتاب، مجلات و نشریات) و خارجی (اینترنت، ماهواره)، فضاهای آموزشی، تعالیم دینی، سن، جنس، پایگاه اجتماعی پرداخته خواهد شد. اهمیت موضوع از آن جهت است که با توجه به رویارویی جوامع با فرایندهای مدرنیته و جهانی شدن شاهد تغییرات بسیار وسیعی در حوزه های فرهنگی و اجتماعی هستیم که این امر تاثیر مستقیمی بر تغییر نگرش ها، انتظارات، تصورات و خواسته های افراد داشته است. اصول شهروندی به عنوان مبنای و محور جامعه مدنی محسوب می شود چرا که امکان مشارکت داوطلبانه و همگانی افراد را محقق می سازد. با گذر از جوامع سنتی به مدرن قابلیت های زیادی از جمله وسایل ارتباطی جدید، تعامل میان فرهنگ ها، تکثر گرایی فرهنگی، ایجاد فضاهای مشارکتی و دموکراسی برای جوانان

فراهم شده است. جوانان به عنوان یک گروه سرنوشت ساز در جامعه می توانند از این فرصت ها استفاده کنند و به بازتولید آنها پردازند و موانع موجود در این زمینه را تشخیص دهند و در جهت رفع آن تلاش کنند (فاضلی، ۱۳۸۶: ۲). شهروندی بین افراد و اجتماع سیاسی که تابعیت آن را دارند، پیوند حقوقی و اجتماعی ایجاد می کند که باید این مساله را از طریق آموزش شهروندی تقویت کرد. آموزش شهروندی وسیله ای برای پرورش احساس تعلق به جامعه و داشتن هدفی در زندگی تلقی می شود. هدف های آموزش شهروندی باید حول سه محور آموزش «مسئولیت اجتماعی و اخلاقی»، «فعالیت گرای اجتماعی» و آموزش «سواد سیاسی» تعیین شوند. (ذکایی، ۱۳۸۱)

این پژوهش با هدف بررسی و شناخت عوامل فرهنگی موثر بر اخلاق شهروندی جوانان شهر کاشان انجام گرفته است. این پژوهش همچنین در پی تبیین ارتباط متغیرهایی همچون جنسیت، سن، پایگاه اجتماعی، رسانه های جمعی، تعالیم دینی، فضاهای آموزشی با اخلاق شهروندی است.

ادبیات تحقیق

الف) تحقیقات داخلی

ملیحه شیانی (۱۳۸۲) در رساله دکتری خود با عنوان "وضعیت شهروندی و موانع تحقق آن در ایران" برای بررسی میزان تحقق شهروندی متغیر های ویژگی ها و مشخصات افراد، نظام شخصیت افراد، منابع در جامعه و امکانات دسترسی افراد به آن، فرصت های اجتماعی برای فعال شدن افراد در جامعه و وضعیت کلی جامعه را بررسی می کند.

طبق یافته های تحقیق اصلی ترین موانع تحقق کامل شهروندی در ایران را از یک سو می توان به فقدان منابع و فرصت های اجتماعی در سطح کلان مربوط دانست که بر توانمندی جامعه برای پاسخگویی به نیازها و خواسته های اعضای خود باز می گردد و از سوی دیگر به نبود آگاهی و شناخت، مهارت های فکری و مشارکتی، وضعیت رفاهی مناسب، عدم مشارکت و حضور در فعالیت های داوطلبانه و نوع ارزش ها و نگرش های افراد که بر توانایی اعضای جامعه دلالت دارد. به این ترتیب می توان نتیجه گرفت که شهروندی واقعی زمانی تام و تمام تحقق می یابد که زمینه های عینی و ذهنی آن فراهم شود. بر اساس این تحقیق به نظر می رسد نبود آگاهی در میان افراد منجر به عدم تحقق شهروندی به معنای واقعی خود شده است و این امر ناشی از نوع نگرش افراد به مشارکت و عدم مشارکت آنان در امور مربوط به جامعه باشد.

در همین راستا شیانی مقالات متعددی پیرامون شهروندی ارائه کرده است. در مقاله تحلیلی جامعه شناسی از وضعیت شهروندی در استان لرستان میزان آگاهی از شهروندی را تابع ویژگی ها و نگرش های افراد، حضور در عرصه های عمومی، منافع و امکانات جامعه، فرصت ها و بسترهای اجتماعی می داند. طبق یافته ها، با افزایش تحصیلات، رشد آگاهی سیاسی، شرکت در انتخابات، مشارکت در عرصه های عمومی و نگرش مثبت نسبت به مشارکت، میزان آگاهی از شهروندی نیز افزایش می یابد. مقاله دیگر شیانی شهروندی و رفاه اجتماعی است. در این مقاله، اشاره شده است که شهروندی قابل تقلیل به رفاه اجتماعی نیست. بلکه اساساً رفاه اجتماعی پیش شرط و نتیجه شهروندی محسوب می شود. افراد و گروه های اجتماعی نیازمند توانمندی از طریق مناسبات حقوق اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی هستند که شرط لازم برای تحقق شهروندی است. شیانی در سایر پژوهش های خود از جمله تحلیلی بر وضعیت شهروندی در شهر تهران: نگاهی بر مدیریت شهری، تحلیلی بر میزان آگاهی از حقوق شهروندی در میان دانشجویان (با همکاری داودوندی) و عوامل مرتبط با هویت شهروندی در شهر تهران (با همکاری علی محمد محمدی و پیام روشنفکر) نیز به فراهم نمودن بسترهای آگاهی ساز برای تحقق شهروندی اشاره می کند و در همه تحقیقات بر اساس یافته های تحقیق پایین بودن میزان آگاهی شهروندی را مطرح می کند.

مهرداد نوابخش در پژوهشی تحت عنوان بررسی مفهوم شهر و شهروندی از دیدگاه جامعه شناسی به ارتباط شهرنشینی و توسعه پرداخته است. بیش از نصف جمعیت جامعه امروز ایران در شهرها سکونت دارند و از لحاظ تاریخی جمعیت ایران شامل سه خرده

نظام ایلی، روستایی، و شهری می شود. علی رغم همه تحولات و پیشرفت های مادی و معنوی جامعه ایران یک جامعه ایلیاتی است و خصایص این خرده نظام در همه لایه های جامعه به چشم می خورد و در حال حاضر با توجه به فراهم شدن بسترهای لازم در جامعه ما تازه شاهد شکل گیری مفاهیمی چون شهروندی و حقوق زنان و احقاق و احیای حقوق خود هستیم.

فاطمی نیا در پژوهش خود تحت عنوان عوامل مؤثر بر تعهدات شهروندی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال تهران با این استدلال که اگر چه شهروندی از حقوق و تعهدات تشکیل شده است. اما تعهدات شهروندی از آنجا که موجب نظم اجتماعی و پیش بینی پذیری امور می شود از اهمیت بیشتری برخوردار است. یافته های تحقیق حاکی از آن است که در مجموع میزان آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی کم و تعهدات شهروندی از آن کمتر است. همچنین میزان درگیری و مشارکت مدنی شهروندان در سطح پایینی قرار دارد و می توان آن ها را در قالب درگیرهای برخوردار و ارتباطی و درگیری های اعتراضی طبقه بندی نمود. همچنین نوع درگیری شهروندان با میزان سرمایه اجتماعی و انتخاب عقلانی شهروندان همبستگی معناداری را نشان می دهد. این تحقیق نشان می دهد که آگاهی از حقوق و تعهدات شهروندی با میزان تحصیلات رابطه ندارد ولی با جنسیت رابطه دارد و میزان آگاهی زنان از حقوق شهروندی کمتر از مردان است. در پژوهش حاضر یکی از عوامل مؤثر بر آگاهی میزان مشارکت افراد است. ضمن اینکه به نقش سرمایه اجتماعی و به ویژه اعتماد بر میزان آگاهی افراد پرداخته است

ب) تحقیقات خارجی

توماس ژانوسکی در کتاب شهروندی و جامعه مدنی (۱۹۹۸) سه مساله اساسی را برای گسترش نظریه شهروندی مطرح می کند: اول: اینکه حقوق و تعهدات به طور کافی و مناسب پایه گذاری نشده اند دوم: برابر سازی حقوق و تعهدات در مجموع فراموش شده است. سوم: توسعه حقوق و تعهدات شهروندی مستلزم آن است که در هر دوره سطح خرد و کلان فرموله شوند. در نهایت بعد از مشخص شدن مسایل این سه حوزه فرضیه های مربوط به آنها در درون یک چارچوب قرار داده شوند. ژانوسکی شهروندی را این گونه تعریف می کند:

با جفت کردن تئوری های خاص یا انواع رژیم های خاص تئوری لیبرالیسم با رژیم های لیبرال، تئوری کمونیسیم با رژیم های سنتی و تئوری دموکراسی را با توسعه رژیم های سوسیال دموکرات به مقایسه موقعیت حقوق و تعهدات و تبیین سطوح و برابر کردن حقوق و تعهدات شهروندی در سه ساختار مختلف در ۱۸ کشور می پردازد.

او دو نوع مبادله محدود شده و تعمیم یافته را بنیانی برای برابری حقوق و تعهدات دانسته و به بررسی تحول حقوق و تعهدات شهروندی در کوتاه مدت و بلند مدت می پردازد. ژانوسکی معتقد است که شهروندی فقط یک حوزه علاقه و نفع نیست، بلکه به ویژه پدیده ای است که می تواند به عنوان یک متغیر مستقل تبیینی به کار رود. به هر حال نویسنده با لحاظ کردن بستر سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ای که شهروندی و حقوق و تعهدات ملازمش در آن جای گرفته اند به بررسی شکل گیری، ایجاد، اجرا و پیاده سازی این حقوق و نیز تغییر و تحول این حقوق در دراز مدت و کوتاه مدت پرداخته است.

صاحب نظران با توجه به نوع نگاه خود مؤلفه های مختلفی را برای شهروندی در نظر می گیرند مینکلر احساس تعهد، احساس برابری، کنجکاوی و ترقی طلبی، اطاعت از قانون، توجه به نفع عمومی، مشارکت و غیره را از جمله مؤلفه های اساسی شهروندی می داند. (Minkler, 1998) توماس اس دی مشارکت، تعاون، همکاری و دانایی محوری (Dee, 2004) می هویی لیو آراستگی شخصی، دانش محوری محلی - ملی و جهانی، سخت کوشی، وطن دوستی، تبعیت از قانون نوع دوستی، مشارکت (Liu, 2001) و فالکس مسئولیت پذیری، بسط ارتباطات انسانی، کل نگر، احترام به اصول اخلاقی و سامرز تفکر انتقادی، توجه به نفع عمومی، مشارکت در زمینه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، درک نیازها و نگرش های دیگران، رفتار متعهدانه و غیره را مدنظر قرار می دهند. (Summers, 2002)

چارچوب نظری

از آنجایی که اخلاق شهروندی از مفاهیم پیچیده در حوزه علوم انسانی است و به عنوان یک پدیده اجتماعی قلمداد می شود و همواره در بین جامعه شناسان بر سر تعریف و تعیین ابعاد و مولفه های آن مناقشه و بحث وجود دارد با این اوصاف تبیین این موضوع و عوامل موثر بر شکل گیری آن از عهده یک نظریه و حتی یک مکتب بر نمی آید لذا در این تحقیق سعی می شود حتی المقدور موضوع از زوایای گوناگون مورد کنکاش قرار گیرد. به همین منظور چارچوب نظری این تحقیق به صورت تلفیقی است که از نظریات مختلف متناسب با موضوع مولفه هایی انتخاب شده است تا برای تبیین موضوع جامعیت مناسب را داشته باشد. بدین سان تلاش می شود در غالب سه دیدگاه پیشا مدرن (کلاسیک)، مدرن، پست مدرن به تبیین موضوع پرداخته شود.

الف) دیدگاه های پیشا مدرن (کلاسیک)

کارل مارکس

از دیدگاه مارکس اگر چه پدیده های تاریخی نتیجه تاثیر و اثر عوامل گوناگونند، اما در تحلیل نهایی، همه این عوامل به جز عامل اقتصادی، متغیرهای وابسته اند. تحول سیاسی، حقوقی، فلسفی، ادبی و هنری همگی بر تحول اقتصادی استوارند اما همه این ها بر یکدیگر و بر مبنای اقتصادی نیز تاثیر می گذارند به عبارت دیگر همه این عوامل در چارچوب ضرورت اقتصادی با هم در تعامل هستند. (کوزر، ۱۳۷۰: ۷۸)

از نظر مارکس شرایط تولید با دوره مشخصی از توسعه نیروهای مادی تولید مطابقت دارد. مجموعه این شرایط تولید، ساخت اقتصادی جامعه، یعنی شالوده واقعی را تشکیل می دهد که بر روی آن روبنای حقوقی، سیاسی به وجود می آید که خود متناسب با اشکال مشخصی از شعور اجتماعی است. زندگی اجتماعی، سیاسی و معنوی به طور کلی مشروط به نوع تولید زندگی مادی است (روشه، ۱۳۸۰: ۶۱).

در حقیقت به زعم مارکس نظام سرمایه داری از یک سو تقسیمات اجتماعی فنودالیه را ویران کرده و از سوی دیگر، ستمدیدی طبقه کارگر توسط بورژوازی را به وجود آورده است. ابتدا، سرمایه داری شرایطی را در دولت مدرن برای رشد شهروندی فراهم نمود، اما پس از آن، برابری غیر واقعی موقعیت شهروندی اجازه داد تا تقسیمات واقعی اقتصادی - اجتماعی پنهان شود. به عبارتی شهروندی نقابی بر تقسیمات اقتصادی - اجتماعی شد تا حجم وسیعی از افراد، شهروند نامیده شوند. اما در عمل پرولتاریا باقی بمانند. (Oliver & Heater, 1994: 21)

مشکلات و تضادهای درونی نظام سرمایه داری مانع تحقق مفهوم واقعی شهروندی می شود و استثمار بی رویه کارگران و تشدید فقر فزاینده باعث آگاهی کارگران از وضعیت مشابه خود می شود و طبقه کارگر منسجم از فاصله بین خود و سرمایه دار اطلاع می یابد و می داند به ناچار برای تحقق سیاست های طبقه حاکم فعالیت می کند به همین منظور برای رسیدن به ارزش های مثبت برابری و احقاق حق انقلاب می کنند. (گرب، ۱۳۸۱)

ب) دیدگاه های مدرن

تالکوت پارسونز: اهمیت ویژه ای که پارسونز به شهروندی می داد ناشی از این واقعیت بود که او تصور می کرد در جوامع دموکراتیک، شهروندی به معیار اصلی همبستگی ملی تبدیل می شود. در گذشته، تفاوت های مبتنی بر مذهب، قومیت یا سرزمین آنقدر مهم بود که تعیین می کرد چه کسانی عضو جامعه به شمار آیند، یا از عضویت در آن به طور کلی محروم شوند. با وجود این، در جامعه ای مانند ایالات متحده وضعیت مشترک شهروندی شالوده ای کافی برای همبستگی ملی فراهم می کند که این امر بیانگر ویژگی کثرت گرایی آمریکاست (کیویستو، ۱۳۷۸: ۱۰۰).

درک جامعه انسانی به عنوان یک ماهیت نظام مند قطعاً انگیزه محرک جامعه شناسی پارسونز بود. پارسونز برای مقابله با نژادپرستی و توتالیتریسیم از ارزش های لیبرال - دموکراتیک هواداری می کرد. شمول اجتماعی عنصر اصلی این دیدگاه اخلاقی بود. هیچ فرد

یا گروه اجتماعی نباید از عضویت کامل در اجتماع به واسطه داشتن خصیصه هایی که برگرفته از نژاد یا موقعیت اجتماعی خاص است محروم شود. از نظر وی دموکراسی مطلوب ترین شیوه دستیابی به اهداف است به شرط آنکه همه در آن سهم باشند. اگر حقوق شهروندی و ساختارهای جدید و مشارکت در جامعه محقق شود یکپارچگی در جامعه حاصل خواهد شد (استونز، ۱۳۷۹: ۱۶۶-۱۵۱).

پارسونز شهروندی را نتیجه توسعه مدرنیته و دموکراتیک شدن جوامع می داند. او شهروندی را به سه مقوله کردار اجتماعی، عضویت اجتماعی و انسجام اجتماعی پیوند می دهد و شهروندی را با این سه مقوله کلیدی دارای نوعی احساس تعلق می داند که در نهایت به انسجام اجتماعی منجر می شود. شهروندی کامل به معنای برخورداری همه اقشار و گروه های اجتماعی از حقوق است که باید آن را بشناسند و دیگران نیز این حقوق را محترم بشمارند. به زعم وی گروه هایی که همچنان بر ارزش های کهن خود تأکید دارند و دیدی خاص گرایانه دارند، خود را با مقتضیات زمان و شرایط اجتماعی وفق نداده اند و درکی از "حقوق شهروندی" ندارند. (شیانی و داوودوندی، ۱۳۸۹: ۴۱)

وی با مبنا قراردادن متغیرهای الگویی عام گرای و جامعه ی مبتنی بر قرارداد عرفی و مدنی تصویری از شهروندی به عنوان کردار اجتماعی معطوف به عضویت اجتماعی و انسجام عرضه می کند. (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۷)

برایان توفو: ترنر در حقوق شهروندی نه تنها به ابعاد "مدنی و سیاسی" شهروندی توجه کرده است؛ بلکه ابعاد "اقتصادی و فرهنگی" حقوق شهروندان را مورد بررسی قرار داده است. وی در انتقاد به مارشال به دو اصل تفاوت پذیری (تقسیمات جنسی، نژادی و طبقات اجتماعی) و انسجام مورد نظر برخی از جامعه شناسان اشاره می کند که آن را سامان دهنده جوامع می دانند. بر این اساس فرهنگ شهروندی حلقه وصل همه طبقات اجتماعی با تأکید بر ارزش مشترک میان شهروندان شکل می گیرد. وی معتقد است در جوامع مدرن جایی که نابرابری اجتماعی با عقلانیت اقتصادی توجیه می شود، شهروندی می تواند به مثابه مذهب مدنی در جهت انسجام اجتماعی عمل کند.

ترنر بر اساس الگوی جامعه شناختی خود در حوزه فرهنگ شهروندی و شکل گیری آن اشاره به ۴ منبع اساسی می کند، این چهار منبع شامل "هویت، حقوق، منابع اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، جماعت سیاسی" است.

این مؤلفه ها در فرایند متقابل با فرهنگ شهروندی متعالی همراه است. او بر این عقیده است که شهروندی علاوه بر اینکه فرصت حقوقی فراهم می کند، یک نوع هویت فرهنگی خاصی را برای فرد و گروه نیز ایجاد می کند. این همان مفهوم هویت سیاسی برای شهروندان یک جامعه است. ترنر شهروندی را بیشتر یک ایده جامعه شناختی می داند تا مفهومی حقوقی و قانونی. در تعریف وی، شهروندی عاملی فعال است. بنابراین شهروندی از پایین به بالا است و از این رو شهروندان با آگاهی از حقوق و وظایف خود در امور جامعه مشارکت می کنند. اما برای رسیدن به این آگاهی دسترسی به منابع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نقش مؤثری را ایفا می کنند. (عاملی، ۱۳۸۰: ۱۷۵-۱۷۴)

یورگن هابرماس: هابرماس شهروندی را در رابطه با اجتماع سیاسی، جامعه مدنی و حوزه عمومی چه با یک دولت ملی هم مرز باشد و چه نباشد، تحلیل می کند و نسبت به حوزه های عمومی حتی در گستره اروپا از طریق شبکه های ارتباطی بسیار خوش بین است. به نظر هابرماس، این شبکه ها شرایط مناسب دموکراسی خواهد بود، زیرا اعضای جامعه صرفاً در حوزه عمومی و جامعه مدنی از نقش شهروندی برخوردار خواهند شد. از رهگذر جامعه مدنی در حوزه عمومی که حد واسط نظام سیاسی و بخش های خصوصی است، مسائل مختلف حل خواهد شد. در این حوزه ها، افراد مسئولیت ها و حقوق خود به عنوان شهروند را پذیرفته و قادر به بیان نظرها و عقایدشان می شوند. (هاشمیان فر و گنجی، ۱۳۸۸: ۳۰)

در نظریه شهروندی گفت و گویی هابرماس کنشگران اجتماعی به صورتی آزادانه برابر، منصفانه و عادلانه طرحی از ایده ها، نیات، درخواست ها، نقطه نظرات، توقعات و مطالبات خود را که ناظر به ترسیم یک نقشه جمعی برای پیگیری اهداف عمومی

مشترک لازم است به صورت دیالوگی ارایه می دهند. در نظریه شهروندی گفت و گویی هابرماس همزمان این عقلانیت ارتباطی، اخلاق گفت و گویی و کنش ارتباطی تفهیمی تفاهمی توافقی هستند که ماهیت و محتوای وظیفه و حق شهروندی را تعیین می کند؛ آن هم در زیست جهانی که فارغ از سلطه قدرت، زور، سرکوب، فریب، تحریف و هژمونی های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است. (منوچهری و نجاتی حسینی، ۱۳۸۵: ۲۵-۲۴)

اصل اساسی حوزه عمومی آن است که افراد بدون اینکه تابع اجبار باشند، آزادانه به طرح دیدگاههای خود پردازند و افکار و عقاید خصوصی و درونی خود را علنی کنند. وقتی موضوع این بحث ها، سیاست ها و عملکردهای دولت یا قوانین و قواعد کلی مربوط به جامعه باشد، حوزه عمومی سیاسی شکل می گیرد. این سیاست ها علنی دولت در جامعه مدرن در معرض داوری افکار عمومی قرار می گیرد و در جامعه درباره آن بحث می شود. این بحث و گفتگو اساسا مبتنی بر استفاده از عقل است. (Habermas، 1989:161)

آنتونی گیدنز: جامعه شناسی گیدنز دارای نتایج و کارکردهای ملموس در زندگی روزمره و مسائل شهروندان است که وی آن را تجربه ای رهایی بخش با چشم اندازهای جدید برای بشر عنوان می دارد که به درک عمیق تر فرهنگ و تنوع آن مدد می رساند و امکانات آزادی بشر را فراهم می آورد؛ چنانچه سیاست راه سوم وی سوسیال دموکرات های جهان را تحت تأثیر خود قرار داده که وی آن را شکلی جدید از تعامل دولت با حیات اقتصادی می خواند و درصدد به اجرا درآوردن آن در سطح جهانی و پاسخگویی به مباحث بنیادینی چون دموکراسی، حقوق بشر، فقر، ماهیت مدرنیته و جهانی شدن است. (توحید فام و حسینیان امیری، ۱۳۸۸)

از نظر گیدنز حلقه مشترک همه آرمان های دموکراسی خودمختاری است که به معنای سنجیدن، داوری کردن، برگزیدن و عمل کردن در خصوص روندهای ممکن کنش است. البته خودمختاری برای تحقق نیاز به شرایط و بستر دارد و باید عرصه ای برای بحث آزاد همه فراهم شود. روش بحث آزاد روش تعلیم و تربیت دموکراتیک نیز هست و می تواند به پیدایش شهروندان تنویریافته تری کمک کند. در واقع نهادینه شدن اصل خودمختاری به معنای مشخص ساختن حقوق و تعهدات است. (کسل، ۱۳۸۳: ۴۳۰-۴۲۷)

وی چهار ارزش را محور برنامه های دموکراتیک معرفی می کند: عدالت اجتماعی، آزادی، برابری و انسجام اجتماعی و معتقد است اگر ارزش هایی در جامعه و در میان افراد وجود دارد بایستی زمینه ها و فرصت های رسیدن به آنها هم بوجود آید. بنابراین نظریه مناسب برای شهروندی باید سطوح مختلف فردی و ساختاری را در بر بگیرد. (گیدنز، ۱۳۷۷)

ج) دیدگاه های پست مدرن

ادعای پیدایی شکل بندی پست مدرن در جامعه غرب به موازات شکل گیری هویت ها و صورت بندی های پسامدنی، جهانی شدن، جهانی محلی شدن، چند فرهنگی گرایی و مانند آنها و نیز ادعای عام گرایی نامناسب نظریه های شهروندی مدرن و جدید که همراه با حذف خاص گرایی ها، طرد اقلیت ها و گروه های محروم و حاشیه ای از دایره شهروندی کامل به ویژه زنان بوده و هست؛ محوریت اصلی داعیه های تئوریک و گفتمان نظریه شهروندی پست مدرن را تشکیل می دهد. (ترکمان و بهمن پور، ۱۳۸۹: ۱۵)

کیث فالكس: فالكس از جمله پست مدرن هایی است که در شهروندی پست مدرن خود به دفاع از لیبرالیسم می پردازد به عقیده وی حقوق فردی ما تنها هنگامی معنادار هستند که به وسیله احساس تعهد به دیگران حمایت شوند، دیگرانی که هم حقوق ما را به رسمیت می شناسند و هم به ما در ایجاد و پایدار ساختن نهادهای اجتماعی که تحقق حقوق را ممکن می سازند، یاری می رسانند.

فالكس شهروندی را يك موقعیت عضویت می داند كه شامل مجموعه ای از حقوق، وظایف و تعهدات است و بر برابری، عدالت و استقلال دلالت دارد. تحول و ماهیت شهروندی را در هر زمان مفروضی می توان از طریق بررسی ابعاد به هم مرتبط بستر، گستره، محتوا و عمق آن درك نمود. يك احساس وافر شهروندی تنها هنگامی حاصل می شود كه موانع زمینه ای فراروی اعمال آن شناسایی و رفع شوند. (فالكس، ۱۳۸۱: ۲۴)

ویل كیملیكا: كیملیكا يك نظریه جامع در يك دولت چند فرهنگی ارائه می دهد كه هم شامل حقوق همگانی است كه به افراد صرف نظر از عضویت شان در گروهی خاص اعطا می شود و هم حقوق ویژه متمایز گروهی یا موقعیت ویژه برای فرهنگ های اقلیت. از نظر وی به رسمیت شناختن تفاوت های فرهنگی از طریق اعطای حقوق شهروندی چند قومی متمایز، به يكپارچگی كامل كمك می كند. حقوق فرهنگی خاص به هیچ وجه به گسیختگی جامعه منجر نمی شود بلکه اقلیت ها را قادر می سازد تا به طور كامل در يك جامعه چند فرهنگی مشاركت نمایند. (نش، ۱۳۸۴: ۲۲۲)

آیریس ماریون یانگ: جوهر استدلال یانگ بر علیه شهروندی لیبرال را می توان در تحلیل او از همه شمولی كه در این نوع شهروندی وجود دارد مشاهده نمود. انسان ها مخلوقاتی عقلانی انتزاعی نیستند بلکه محصولات ساختارهای فرهنگی و اجتماعی اند و آنها نمی توانند به آن نوع دیدگاه عینی كه شهروندی لیبرال می طلبد، دست یابند. بنابراین هر نهاد دموكراتیكی كه بر مبنای يك چنین نگرش انتزاعی به فردیت قرار داشته باشد ناقص و در قبال نیازهای مردم غیر پاسخگوست. علاوه بر این به نظر یانگ رویکرد لیبرالیسم يك سلسله روابط نابرابر قدرت را پنهان می كند. این نابرابری ها این حقیقت را می پوشاند كه شهروندی از منظر يك هویت اجتماعی خاص یعنی هویت مردان سفیدپوست تعریف شده و بنابراین به نفع آن عمل می كند. این يكسو نگرایی به لحاظ تاریخی ریشه در امپریالیسم و مردسالاری دارد. نظریه شهروندی یانگ از چند جهت نشانگر گسست از سنت لیبرال است. به عقیده وی ایده شهروندی عمومیت یافته و همگانی مورد ادعای لیبرال ها به سركوب اقلیت و نفی تفاوت منجر می شود. تنها از طریق آنچه كه او آن را شهروندی متمایز مبتنی بر حقوق گروهی می نامد جوامع كثرت گرا می توانند نظم را حفظ كنند و به طرف يك جامعه سیاسی عادلانه و درست حرکت نمایند. (فالكس، ۱۳۸۱: ۱۱۷-۱۱۲)

در كل یانگ سیاست تفاوت مثبت گروهی را تایید می كند بدین معنا كه هر گروه باید هویت خاص خودش را مطالبه كند و تلاش نماید برجسب هایی همچون پست و غیر انسانی را از خود دور كند. بنابراین گروه های متفاوت به جای رها سازی تفاوت های خود باید هویت متمایز خود را در مبارزه ای سیاسی حفظ كنند. (Young, 2003:102)

فرضیه های تحقیق

۱. بین سن و اخلاق شهروندی تفاوت وجود دارد.
۲. بین جنسیت و اخلاق شهروندی تفاوت وجود دارد.
۳. بین پایگاه اجتماعی و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.
۴. بین رسانه های جمعی و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.
۵. بین فضاهای آموزشی و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.
۶. بین تعالیم دینی و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

در این تحقیق به دلیل وسعت جامعه آماری و پراكندگی آن، روش پیمایش مناسب ترین روش تشخیص داده شده است. از این روش برای رسیدن به دو هدف استفاده شده است: توصیف و تبیین، در سطح توصیف، هدف ما نشان دادن میزان اخلاق شهروندی جوانان شهر كاشان است و در سطح تبیین تأثیر متغیرهای مستقل (سن، جنس، پایگاه اجتماعی، رسانه های جمعی، فضاهای آموزشی، تعالیم دینی) بر متغیر وابسته مد نظر است. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه است. سوالات پرسشنامه به صورت بسته

مطرح شده است. برای دستیابی به داده های دقیق، پرسشنامه از طریق مراجعه حضوری در اختیار جوانان قرار گرفته شد. در ضمن توضیحات لازم در خصوص محفوظ بودن اطلاعات شخصی افراد و نحوه تکمیل پرسشنامه ارائه شد تا با خیال راحت و اطمینان کامل به سوالات پاسخ دهند. و با توجه به ریزش و ناقص بودن برخی پرسشنامه ها تعداد ۴۳۰ پرسشنامه تهیه شد و در نهایت ۳۹۸ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جامعه مورد مطالعه تحقیق شامل کلیه جوانان ۱۸-۳۵ شهر کاشان است که بر طبق آخرین سرشماری انجام شده در سال ۱۳۹۰، از جمعیت ۲۷۵۳۲۵ کاشان ۹۸۱۰۰ نفر در این رده سنی قرار دارند که از این تعداد ۴۹۹۸۶ نفر آنها مرد و ۴۸۱۱۴ نفر آنها زن هستند. (راهنمای سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است، با توجه به تعداد کل جوانان ۱۸-۳۵ ساله شهر کاشان و همچنین سطح اطمینان ۹۵ درصد حجم نمونه ۳۹۸ نفر به دست آمده است. شیوه نمونه گیری در این تحقیق به صورت خوشه ای چند مرحله ای است در ابتدا چهار منطقه شمال جنوب شرق و غرب شهر کاشان در نظر گرفته شده است. بدین منظور تنوع جغرافیائی، فرهنگی، طبقاتی و آموزشی مد نظر قرار می گیرد. و سپس از هر منطقه بر حسب تصادف خیابان ها، کوچه ها و منازل خاص انتخاب شده است. و از آنجایی که آمار نشان می دهد تعداد مردان بیشتر از زنان است با احتساب نسبت جنسی ۵۱٪ به ۴۹٪ تعداد ۵۰ مرد و ۴۸ زن از هر منطقه انتخاب شده است.

یافته ها

فرضیه ۱: بین جنسیت جوانان و اخلاق شهروندی تفاوت وجود دارد.

جدول (۱): آزمون T مستقل در متغیر اخلاق شهروندی بین زن و مرد

شاخصهای آماری	تعداد	میانگین	مقدار آزمون	معناداری Sig
زن	۱۹۵	۱۲۹/۲۵	۳/۳۴	۰/۰۰۱
مرد	۲۰۳	۱۲۴/۴۶		

جدول بالا آزمون T مستقل متغیر اخلاق شهروندی بین زن و مرد را نشان می دهد. طبق نتایج به دست آمده از جدول چون مقدار قدر مطلق T به دست آمده ($T=۳/۳۴$) از مقدار T جدول ($T=۲/۳۲$) بزرگتر است، بنابراین نتیجه می گیریم که بین زنان و مردان در متغیر اخلاق شهروندی تفاوت وجود دارد و با اطمینان ۹۹٪ فرضیه بالا تأیید می شود. بر اساس میانگین به دست آمده نتیجه می گیریم زنان بیشتر به اخلاق شهروندی پایبند هستند. دلیل این مساله را می توان در ویژگی های فردی و شخصی (حساسیت، نظم و دقت) زنان دانست بر اساس نظریه های مورد استفاده در تحقیق این ویژگی ها بیشتر منبعث از ساختار فرهنگی و اجتماعی جامعه است که این ساختارها، فرمانبرداری و اطاعت را به عنوان ویژگی های مثبت برای زنان تعریف می کنند.

فرضیه ۲: بین سن جوانان و اخلاق شهروندی تفاوت وجود دارد.

جدول ۲: آزمون مقایسه میانگین (F) در اخلاق شهروندی بر حسب سن

متغیر	ابعاد	میانگین	میانگین مجزورات بین گروه	میانگین مجزورات درون گروه	F	Sig
سن	۱۸-۲۲	۱۲۳/۷۸	۲۰۹۴/۷۰	۸۱۲۱۰/۸۰	۳/۳۸۸	۰/۰۱۸
	۲۲-۲۶	۱۲۵/۳۴				
	۲۶-۳۰	۱۲۹/۱۱				
	۳۰-۳۵	۱۲۴/۹۴				

جدول بالا آزمون ANOVA بین اخلاق شهروندی و سن را نشان می دهد. بنابراین طبق نتایج به دست آمده از جدول چون مقدار F بدست آمده ($F=۳/۳۸۸$) از مقدار F جدول ($F=۳/۳۲$) بزرگتر است، بنابراین با اطمینان ۹۹٪ نتیجه می گیریم که بین اخلاق شهروندی و سن تفاوت معناداری وجود دارد. بدین معنا که در گروه های سنی مختلف میزان اخلاق شهروندی متفاوت است.

فرضیه ۳: بین پایگاه اجتماعی جوانان و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.

جدول (۳): آزمون ضریب همبستگی پیرسون در متغیر اخلاق شهروندی و پایگاه اجتماعی

ضریب همبستگی پیرسون	مقدار آزمون value	معنی داری sig
اخلاق شهروندی* پایگاه اجتماعی	۰/۱۹۰	۰/۰۰۰

جدول بالا همبستگی پیرسون بین اخلاق شهروندی و پایگاه اجتماعی را نشان می دهد. طبق نتایج به دست آمده از جدول چون مقدار آزمون به دست آمده (یعنی $value=0/190$) از مقدار آزمون جدول ($0/128$) بزرگتر است بین اخلاق شهروندی و پایگاه اجتماعی رابطه وجود دارد. بنابراین فرضیه بالا با اطمینان ۹۹٪ تایید می شود و نشان می دهد که معرف های پایگاه اجتماعی (تحصیلات، شغل، درآمد) بر روی اخلاق شهروندی تاثیر دارد. بر همین اساس می توان تاکید مارکس و ترنر بر موقعیت اقتصادی و شرایط و امکانات افراد را مورد توجه قرار داد و فرضیه بالا این امر را مورد تایید قرار می دهد.

فرضیه ۴: بین رسانه های جمعی و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.

جدول (۴): آزمون ضریب همبستگی پیرسون در متغیر اخلاق شهروندی و رسانه های جمعی

ضریب همبستگی پیرسون	مقدار آزمون value	معنی داری sig
اخلاق شهروندی* رسانه های جمعی	۰/۲۹۵	۰/۰۰۰

جدول بالا همبستگی پیرسون بین اخلاق شهروندی و رسانه های جمعی را نشان می دهد. طبق نتایج به دست آمده از جدول چون مقدار آزمون به دست آمده (یعنی $value=0/295$) از مقدار آزمون جدول ($0/128$) بزرگتر است بین اخلاق شهروندی و رسانه های جمعی رابطه وجود دارد. بدین معنا که استفاده از رسانه های جمعی می تواند باعث تحقق اخلاق شهروندی در جامعه شود. بنابراین فرضیه بالا با اطمینان ۹۹٪ تایید می شود. متغیر رسانه های جمعی شامل دو بعد میزان استفاده از رسانه ها و تاثیر رسانه ها است که در هر دو بعد شاهد ارتباط معناداری با اخلاق شهروندی هستیم. در نظریات هابرماس و ترنر مشخصا به نقش رسانه های جمعی در زمینه آگاهی بخشی و آموزش شهروندان اشاره شده است و در این فرضیه این مطلب مورد تایید قرار می گیرد.

فرضیه ۵: بین فضای آموزشی و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.

جدول (۵): آزمون ضریب همبستگی پیرسون در متغیر اخلاق شهروندی و فضای آموزشی

ضریب همبستگی پیرسون	مقدار آزمون value	معنی داری sig
اخلاق شهروندی* فضای آموزشی	۰/۲۳۳	۰/۰۰۰

جدول بالا همبستگی پیرسون بین اخلاق شهروندی و فضای آموزشی را نشان می دهد. طبق نتایج به دست آمده از جدول چون مقدار آزمون به دست آمده (یعنی $value=0/233$) از مقدار آزمون جدول ($0/128$) بزرگتر است بین اخلاق شهروندی و فضای آموزشی رابطه وجود دارد. بدین معنا که مدارس و دانشگاه ها می توانند با آموزش و دادن آگاهی به شهروندان باعث ارتقا اخلاق شهروندی بشوند. بنابراین فرضیه مورد نظر با اطمینان ۹۹٪ تایید می شود. نظریه های پارسونز، هابرماس، ترنر، گیدنز به نقش فضاهای آموزشی در تحقق اخلاق شهروندی تاکید دارند؛ از منظر این نظریه پردازان کارکرد فضاهای آموزشی می تواند پیامدهای انسجام و تفاهم و برابری را در جامعه به دنبال داشته باشد.

فرضیه ۶: بین تعالیم دینی و اخلاق شهروندی رابطه وجود دارد.

جدول (۶): آزمون ضریب همبستگی پیرسون در متغیر اخلاق شهروندی و تعالیم دینی

ضریب همبستگی پیرسون	مقدار آزمون value	معنی داری sig
اخلاق شهروندی* تعالیم دینی	۰/۲۴۵	۰/۰۰۰

جدول بالا همبستگی پیرسون بین اخلاق شهروندی و تعالیم دینی را نشان می دهد. طبق نتایج به دست آمده از جدول چون مقدار آزمون به دست آمده (یعنی $value=0/245$) از مقدار آزمون جدول ($0/128$) بزرگتر است بین اخلاق شهروندی و تعالیم دینی رابطه

وجود دارد. بدین معنا که افراد بر اساس آموزه ها و تعالیم دینی پابندی بیشتری به اخلاق شهروندی دارند. بنابراین فرضیه مورد نظر با اطمینان ۹۹٪ تایید می شود. بر اساس نظریه ترنر و پارسونز شرایط اجتماعی و فرهنگ جامعه بر رفتار افراد تاثیر مستقیم و بسزایی دارد و از آنجایی که دین در درون فرد نهادینه می شود می تواند با کاهش هزینه های جامعه در زمینه تحقق اخلاق شهروندی به کنترل رفتار افراد پردازد.

تحلیل رگرسیون چند متغیره

تحلیل رگرسیون چند متغیره روشی برای مطالعه اثرات و میزان تاثیر بیش از یک متغیر مستقل بر متغیر وابسته با استفاده از اصول همبستگی و رگرسیون است. در این تحقیق تمام متغیرهای مستقل در سطح فاصله ای نیستند، برخی از متغیرها اسمی هستند، برای تحلیل رگرسیون این داده ها، ابتدا آنها به صورت متغیر مجازی تبدیل شده اند و سپس وارد تحلیل رگرسیونی شده اند. برای انجام تحلیل رگرسیونی تمامی متغیرها بی که همبستگی آنها با متغیر وابسته معنا دار بود وارد معادله رگرسیونی شده اند.

جدول (۷): تحلیل رگرسیون چند متغیره

متغیر	B	خطای استاندارد	Beta بتا	مقدار T	sig
رسانه های جمعی	۰/۱۷۰	۰/۰۳۳	۰/۲۳۹	۵/۱۵	۰/۰۰۰
فضاهای آموزشی	۰/۶۵۴	۰/۱۷۶	۰/۱۷۰	۳/۷۲	۰/۰۰۰
تعالیم دینی	۰/۶۲۲	۰/۱۶۰	۰/۱۷۴	۳/۸۷	۰/۰۰۰
سن	۱/۹۶	۰/۶۱۵	۰/۱۵۰	۳/۱۹	۰/۰۰۲
جنس	-۴/۶۳	۱/۳۴	۰/۱۶۰	-۳/۴۵	۰/۰۰۱
پایگاه اجتماعی	۱/۲۴	۰/۲۷۷	۰/۲۱۴	۴/۴۹	۰/۰۰۰

Adjusted = ۰/۲۳۰ R = ۰/۴۹۲ R square = ۰/۲۴۲

همانطور که در بحث همبستگی همه متغیرهای مستقل بر متغیر اخلاق شهروندی موثر بوده یا با آن رابطه داشته اند در رگرسیون چند متغیری اثرات متغیرها در کنار همدیگر بر اخلاق شهروندی نیز بررسی می شود با استفاده از ضرایب استاندارد شده معادله خطی رگرسیون پیش بینی را می توان به صورت زیر نوشت:

$$y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + \dots \quad y = 78/386 + /654 + /622 + 1/96 + 1/24 + /170 + -4/63$$

مقدار ثابت با عرض از مبدا برابر است با 78/386 است. با توجه به ضرایب تاثیر متغیرهای فوق به ازای تغییر متغیر رسانه های جمعی ۰/۱۷۰، متغیر فضاهای آموزشی ۰/۶۵۴، متغیر تعالیم دینی ۰/۶۲۲، متغیر پایگاه اجتماعی ۱/۲۴، متغیر سن ۱/۹۶، متغیر جنس -۴/۶۳ متغیر اخلاق شهروندی به میزان یک انحراف معیار افزایش می یابد. جهت مقایسه میزان تاثیر گذاری متغیرهای مستقل از معادله رگرسیون خطی با ضرایب استاندارد شده استفاده می شود. در پی پاسخ به این سوال که بین متغیرهای مستقل بیشترین تأثیر مربوط به کدام متغیر است، از معادله رگرسیونی استاندارد شده استفاده می کنیم. فرمول ضریب رگرسیونی استاندارد شده به صورت زیر می باشد:

$$Zy = B1.X1 + B2.X2 + B3.X3 + \dots / Zy = /239 + /214 + /174 + /170 + /160 + /150$$

با توجه به معادله فوق، بیشترین تأثیر متغیرهای مستقل به ترتیب بر اخلاق شهروندی عبارتند از:

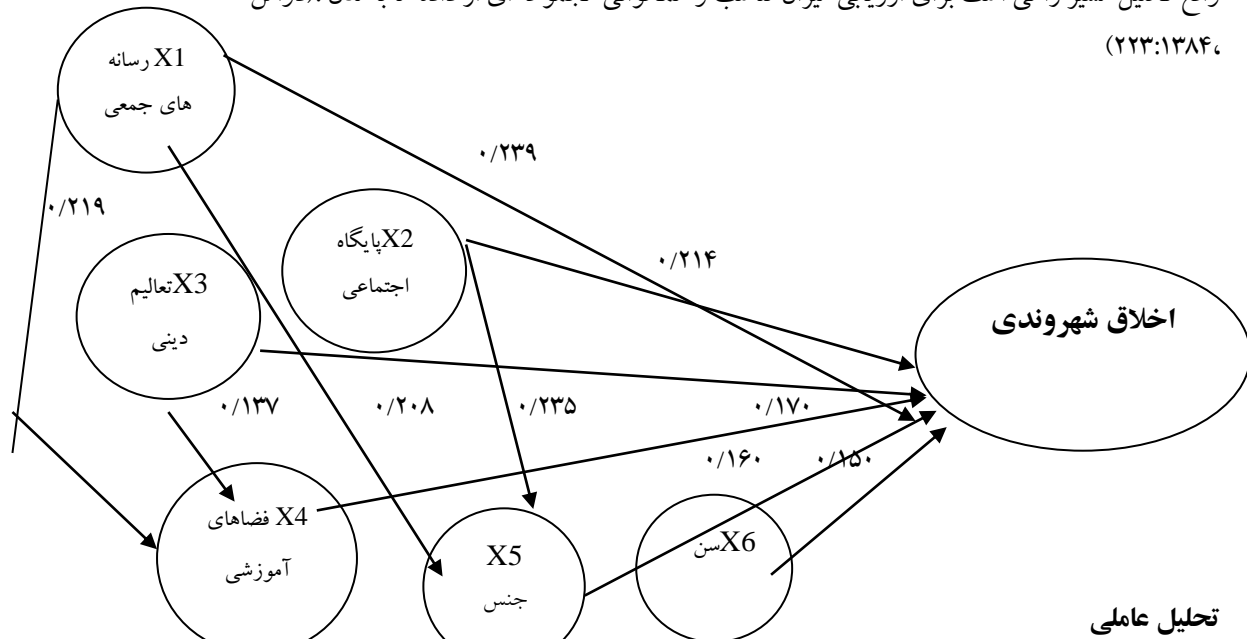
رسانه های جمعی، پایگاه اجتماعی، تعالیم دینی، فضاهای آموزشی، جنس، سن.

ضریب همبستگی متغیرهای بالا با متغیر وابسته معادل ۰/۴۹۲ است و آزمون F (۲۰/۷۹۹) در سطح معناداری بسیار بالایی وجود رابطه بین این متغیرها با متغیر وابسته را نشان می دهد. ضریب تعیین تعدیل شده کلی (Adjusted) ۰/۲۳۰ است. این میزان نشان می دهد که متغیرهای باقی مانده در معادله رگرسیون با همدیگر ۲۳٪ از واریانس متغیر وابسته اخلاق شهروندی را تبیین می کند. حدود

۷۷٪ از واریانس باقی مانده متغیر وابسته توسط سایر متغیرها تبیین می شود که در این تحقیق مد نظر نبوده است. دلیل این امر نیز پیچیدگی پدیده های اجتماعی است که شناخت کامل و قطعی آنها امکان پذیر نمی باشد. در واقع عوامل گوناگونی بر روی اخلاق شهروندی تاثیر می گذارند که در این تحقیق به آن پرداخته نشده است.

تحلیل مسیر

در نمودار تحلیل مسیر باید متغیرها را بر اساس نظم علی مرتبط کرد. در واقع مدل بر مبنای استدلال نظری مقبول ساخته می شود. در واقع تحلیل مسیر راهی است برای ارزیابی میزان تناسب و همخوانی مجموعه ای از داده ها با مدل (دواس، ۲۰۱۳: ۲۲۳)

تحلیل عاملی

تحلیل عاملی بر خلاف رگرسیون چند متغیره، تحلیل تشخیصی یا همبستگی کانونی که در آن یک یا چند متغیر وابسته و تعداد زیادی متغیر مستقل وجود دارد روشی هم وابسته بوده که در آن کلیه متغیرها به طور هم زمان مد نظر قرار می گیرند. در این تکنیک، هر یک از متغیرها به عنوان یک متغیر وابسته لحاظ می گردد. (کلانتری، ۱۳۹۱: ۲۸۳)

در این مرحله همه گویه های مربوط به اخلاق شهروندی به جزء گویه های مربوط به میزان استفاده از رسانه ها وارد تحلیل عاملی شدند به دلیل اینکه وقتی وارد تحلیل می شدند از میزان استاندارد همگرایی تعیین شده (۲۵) پایین تر بودند (۰/۰۵۶) و امکان استفاده از ماتریس چرخشی برای هیچ گویه ای نبود.

جدول (۸): آزمون kmo, bartlett

مقدار kmo	مقدار bartlett	df	sig
۰/۸۲	۶۸۳۹	۷۴۱	۰/۰۰۰

بیانگر کفایت نمونه برای تحلیل عاملی است و هم چنین مقدار معنی داری = kmo شاخص ۰/۸۲

آزمون بارتلت که کوچک تر از ۵ درصد است نشان می دهد تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار، مدل مناسبی است و ماتریس همبستگی ما ماتریسی واحد نیست.

جدول (۹): استخراج اشتراک های اولیه و استخراجی عامل های وارد شده در تحلیل عاملی

اشتراک استخراجی	اشتراک اولیه	گویه ها
۰/۶۲۷	۱	س ۷۱ رادیو
۰/۶۵۵	۱	س ۷۱ تلویزیون
۰/۵۶۲	۱	س ۷۱ کتاب
۰/۶۷۶	۱	س ۷۱ مجلات

س ۱۷۱ اینترنت	۱	۰/۷۲۰
س ۷۱ ماهواره	۱	۰/۶۳۰
س ۷۲ رادیو	۱	۰/۶۴۶
س ۷۲ تلویزیون	۱	۰/۵۳۸
س ۷۲ کتاب	۱	۰/۶۹۰
س ۷۲ مجلات	۱	۰/۶۱۲
س ۱۷۲ اینترنت	۱	۰/۶۷۵
س ۷۲ ماهواره	۱	۰/۶۶۴
س ۷۳ رادیو	۱	۰/۷۰۸
س ۷۳ تلویزیون	۱	۰/۷۸۶
س ۷۳ کتاب	۱	۰/۷۶۶
س ۷۳ مجلات	۱	۰/۷۶۲
س ۱۷۳ اینترنت	۱	۰/۷۰۳
س ۷۳ ماهواره	۱	۰/۶۷۷
س ۷۴ رادیو	۱	۰/۷۷۶
س ۷۴ تلویزیون	۱	۰/۷۶۱
س ۷۴ کتاب	۱	۰/۷۱۹
س ۷۴ مجلات	۱	۰/۷۵۰
س ۱۷۴ اینترنت	۱	۰/۵۹۴
س ۷۴ ماهواره	۱	۰/۶۸۱
س ۷۵ رادیو	۱	۰/۷۳۱
س ۷۵ تلویزیون	۱	۰/۷۱۱
س ۷۵ کتاب	۱	۰/۷۰۵
س ۷۵ مجلات	۱	۰/۷۰۵
س ۱۷۵ اینترنت	۱	۰/۶۰۵
س ۷۵ ماهواره	۱	۰/۶۴۷
س ۹ الف	۱	۰/۶۳۴
س ۹ ب	۱	۰/۶۵۵
س ۹ ج	۱	۰/۶۴۵
س ۹ د	۱	۰/۳۷۳
س ۱۰ الف	۱	۰/۵۶۶
س ۱۰ ب	۱	۰/۵۱۵
س ۱۰ ج	۱	۰/۷۳۶
س ۱۰ د	۱	۰/۶۳۰
س ۱۰ هـ	۱	۰/۴۰۵

بر اساس خروجی دوم که شامل دو ستون اشتراک اولیه و اشتراک استخراجی است. مقادیر اشتراک اولیه عامل ها چون از قبل ۱ تعیین شده است برای همه عامل ها برابر با ۱ است و از آنجایی که هر چه مقادیر اشتراک استخراجی بزرگ تر باشد ، عامل های

استخراج شده، متغیرها را بهتر نمایش می دهند مقادیر استخراجی کمتر از ۰/۵۰ حذف می شود (سوال ۹د و سوال ۱۰ه) در این مرحله ۶۵٪ از واریانس را با ۱۱ عامل می توان تبیین کرد. با حذف این گویه ها قدرت تبیین واریانس ما به ۶۸٪ افزایش می یابد. بنابراین مقدار اشتراک استخراجی هیچ کدام از عامل ها کمتر از ۰/۵ نیست. از آنجایی که تفسیر بارهای عاملی بدون چرخش ساده نیست بنابراین عامل ها را می چرخانیم تا قابلیت تفسیر آن ها افزایش یابد. جدول زیر عامل ها را بعد از چرخش نشان می دهد. ۳۹ سوال وارد شده بعد از چرخش به ۱۱ عامل تقلیل یافته است. هر سوال را با توجه به بالاترین همبستگی به صورت سطری به عامل مربوطه مشخص کردیم. البته با تفسیر عامل ها بر اساس مبانی نظریه، فرضیه های تحقیق و کم بون میزان همبستگی برخی سوالات با عامل ها و ترکیب آنها با یکدیگر به ۶ عامل تقلیل یافتند و عوامل نهایی به شرح زیر نامگذاری شده اند:

۱. دسترسی آسان به رسانه های داخلی
۲. اعتماد به رسانه های داخلی
۳. تاثیر رسانه های داخلی در آموزش و آگاهی بخشی به مردم
۴. نقش رسانه های خارجی بر زندگی مردم
۵. تاثیر فضاهای آموزشی بر زندگی افراد
۶. تاثیر تعالیم دینی بر زندگی شهروندان

بحث و نتیجه گیری

اخلاق شهروندی بیانگر رشد اجتماعی و فرهنگی بالایی در جامعه است زیرا افراد بدون وجود هیچ گونه اجباری به صورت درونی و فراتر از قید بندهای مذهب، نژاد و طبقه به برابری و تساوی حقوق یکدیگر می اندیشند و خود را در قبال جامعه و سایر شهروندان مسئول می دانند و سعی می کنند برای راحتی و رفاه خود و سایرین به اصول و قواعد زندگی در جامعه پایبند و متعهد باشند. پیامد تحقق چنین رویه ای در جوامع می تواند پیکارچگی و انسجام را برای شهروندان به همراه داشته باشد و به تقویت اخلاق جمعی و اجتماعی به جای اخلاق فردی و خود خواهانه منجر شود و در نهایت شهروندان با آسایش فکری و ذهنی بیشتری روزگار را سپری می کنند.

البته تحقق اخلاق شهروندی و میزان پایبندی به آن در هر جامعه ای متناسب با شرایط اجتماعی، فرهنگی و سیاسی آن جامعه متفاوت خواهد بود؛ ولی از آنجایی که جوامع برای دستیابی به توسعه پایدار انسانی و اجتماعی نیازمند شهروندانی فعال، متعهد، آگاه و مسئول هستند باید شرایط برای تحقق اخلاق شهروندی فراهم شود و این امر مستلزم اقدامات و برنامه ریزی های کارشناسانه و علمی ای است تا متناسب با ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه بومی زمینه های تحقق، تقویت و پایبندی به اخلاق شهروندی را در عرصه های ذهنی و کنشی فراهم سازند. اخلاق شهروندی به عنوان یک سازه اجتماعی در بطن فرهنگ و باورهای مردم شکل می گیرد و نمی توان آن را از جوامع دیگر به عاریت گرفت چون اگر این اتفاق بیفتد همه در حد شعار اذعان دارند که باید اخلاق شهروندی در جامعه شکل بگیرد و امر مطلوبی است و به عرصه کنشی و رفتاری زندگی شهروندان وارد نمی شود ولی زمانی که از باورها و فرهنگ جامعه و ساختار و شرایط جامعه نشأت بگیرد به مرز نهادینگی هم می رسد که این امر برای هر جامعه ای متناسب با شرایط و ساختار متفاوت است. برای دستیابی به اخلاق شهروندی لازم است که تمامی نهادها و ارگان های جامعه، رسمی و غیر رسمی در زمینه آگاهی بخشی و آموزش اصول صحیح زندگی در کنار دیگران اهتمام ورزند.

۱. استونز،راب (۱۳۷۹) متفکران بزرگ جامعه شناسی، ترجمه مهرداد میردامادی، تهران، نشر مرکز.
۲. ترکمان، فرح و سکنیه بهمین پور(۱۳۸۹) "نقش شهروندی بر اساس کتاب های علوم اجتماعی دوره دبیرستان"، فصلنامه علوم رفتاری، دوره ۲، شماره ۳، صص ۲۹-۹.
۳. توحیدفام، محمد و مرضیه حسینیان امیری (۱۳۸۸) "تلفیق کنش و ساختار در اندیشه گیدنز، بوردیو و هابرماس و تاثیر آن بر جامعه شناسی جدید"، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال چهارم، شماره ۳، صص ۱۰۸-۷۹.
۴. توسلی، غلام عباس و سید محمد نجاتی حسینی (۱۳۸۳) "واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران"، مجله جامعه شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۲، صص ۶۲-۳۲.
۵. دواس، دی ای (۱۳۸۴) پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران، نشر نی.
۶. ذکایی، محمد سعید (۱۳۸۱) "آموزش شهروندی"، فصلنامه آموزش علوم اجتماعی، شماره ۱۹، ۲۲-۲۹.
۷. روشه، گی (۱۳۸۰) تغییرات اجتماعی، مترجم منصور وثوقی، تهران، نشرنی.
۸. شیانی، ملیحه (۱۳۸۱) "مباحث بنیادی شهروندی و رفاه اجتماعی"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال اول، شماره ۴، صص ۲۴-۹.
۹. شیانی، ملیحه (۱۳۸۲) وضعیت شهروندی و موانع تحقق آن، پایان نامه دکتری دانشگاه علامه طباطبایی.
۱۰. شیانی، ملیحه (۱۳۸۲) "تحلیل جامعه‌شناختی از وضعیت شهروندی در لرستان"، مجله علمی پژوهشی جامعه‌شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۳، صص ۸۰-۶۰.
۱۱. شیانی، ملیحه (۱۳۸۸) "تحلیلی بر وضعیت شهروندی در شهر تهران: نگاهی بر مدیریت شهری"، مطالعات اجتماعی ایران، سال سوم، شماره ۲، پیاپی ۶، صص ۳۰-۱۵.
۱۲. شیانی، ملیحه و طاهره داوودندی (۱۳۸۹) "تحلیلی بر میزان آگاهی از حقوق شهروندی در میان دانشجویان"، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۵، صص ۵۹-۳۵.
۱۳. عاملی، سعید رضا (۱۳۸۰) "تعامل جهانی شدن، شهروندی و دین"، نامه علوم اجتماعی، پائیز و زمستان، شماره ۱۸، تهران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۲۰۰-۱۶۷.
۱۴. عظیمی، فخرالدین (۱۳۷۷) جامعه مدنی و ایران امروز، تهران، انتشارات نقش و نگار.
۱۵. فاضلی، نعمت... (۱۳۸۶) "شهروندی فرهنگی و فرهنگی شدن شهروندی"، سایت (www.farhangshenasi.com/articel)
۱۶. فاطمی نیا، سیاوش و سیامک حیدری (۱۳۸۹) "عوامل موثر بر تعهدات شهروندی"، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۱۰، پیاپی ۳۸، صص ۶۴-۴۱.
۱۷. فالکس، کیث (۱۳۸۱)، شهروندی، مترجم: محمد تقی دلفروز، تهران، انتشارات کویر.
۱۸. فتحی، سروش (۱۳۹۱) "تحلیلی بر روابط اجتماعی در فضای شهری پایدار"، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره چهارم، صص ۶۴-۴۷.
۱۹. کاستلز، استفان و دیویدسون، آلیستر (۱۳۸۲)، مهاجرت و شهروندی، ترجمه ی فرامرز تقی لو، پژوهشکده مطالعات راهبردی غیرانتفاعی.
۲۰. کسل، فیلیپ (۱۳۸۳) چکیده آثار آنتونی گیدنز، ترجمه حسن پویان، تهران، ققنوس
۲۱. کلانتری، خلیل (۱۳۸۷) پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی و اقتصادی با استفاده از نرم افزار
۲۲. SPSS، تهران، فرهنگ صبا.
۲۳. کوزر، لوئیس (۱۳۷۰) زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی.
۲۴. کیوستو، پیتر (۱۳۷۸) اندیشه های بنیادی در جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.
۲۵. گرب، ادوارد ج (۱۳۸۱) نابرابری اجتماعی: دیدگاه های نظریه پردازان کلاسیک و معاصر، ترجمه محمد سیاهپوش و احمد رضا غروی زاد، تهران، انتشارات جامعه شناسان.
۲۶. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷) جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.
۲۷. محمدی، محمد علی، ملیحه شیانی و پیام روشنفکر (۱۳۸۹) "عوامل مرتبط با هویت شهروندی در شهر تهران"، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۸، صص ۸۸-۶۵.
۲۸. راهنمای سرشماری مرکز آمار ایران (۱۳۹۰) تهران، انتشارات مرکز آمار ایران.

۲۹. منوچهری، عباس و سید محمود نجاتی حسینی (۱۳۸۵) "درآمدی بر نظریه شهروندی گفت گویی در فلسفه سیاسی هابرماس"، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۹، صص ۲۸-۱.
۳۰. نش، کیت (۱۳۸۴) جامعه شناسی سیاسی معاصر، جهانی شدن، سیاست، قدرت، ترجمه محمد تقی دلفروز، کویر، تهران.
۳۱. نوابخش، مهرداد (۱۳۸۵) "بررسی مفهوم شهر و شهروندی از دیدگاه جامعه شناسی"، مجله جامعه شناسی، شماره ۵، صص ۳۰-۱۱.
۳۲. نیکخواه قمصری و دیگران (۱۳۹۲)، نگاهی جامعه شناختی به اخلاق شهروندی در پرتو نقش خانواده و مدرسه (مطالعه موردی شهر کاشان)، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال ششم، شماره اول.
۳۳. هاشمیان فر، سید علی و محمد گنجی (۱۳۸۸) "تحلیلی بر فرهنگ شهروندی در شهر اصفهان"، جامعه شناسی کاربردی، سال بیستم، (شماره پیاپی ۳۳)، شماره ۱، صص ۴۴-۲۵.

34. Dee, T.S. (2004). Are there Civic Return to Education? International Journal
35. Haber mas , jurgaen (1989) the public sphere , in steven seidman (ed).
36. Harvester Wheatsheaf.
37. Janoski ,Thomas (1998) Citizenship and civil society, Cambridge University, press.
38. Liu, m (2001) The Development of Civic Values: Case Study of Taiwan. International jurnal Educational Research. Vol. 35. Ni.1.
39. Minkler, J. (1998). Active Citizenship. Empowering America's Youghth, InWWW.Frenso, edu/ sps/ minkler, html.
40. Oliver, D. & Heater, D. (1994) The Foundations of Citizenship, Greate Britain:
41. Summers, Jacqueline Y. (2002). A proposal Model for Anchorage Adult Civic Education. Unpublished Master of Education Thesis.
42. Young,Iris marion (2003) Activist challenges to deliberative democracy, In Debating Deliberative (Ed.jemes s .fishkin and peter laslett) oxford :black well.